

แนวทางการจัดการศึกษาของศาสนทายาทในบริบทของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

The way for education management for Buddhism successor in Thai society

พระครูสุตชยาภรณ์*

Phrakrusutachayaporn

พระมหาเกียรติ วรกิติ**

Pramahakeerati worakiti

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของประเทศชาติ พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของการศึกษา แต่เดิมวัดเป็นแหล่งที่มาของการศึกษา พระเป็นครูสอนให้การศึกษาในด้านต่างๆ วัดจึงเป็นแหล่งพัฒนาการศึกษาของไทยมาตั้งแต่อดีตกาล และมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประชาชนในชาติให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอย่างสงบสุข สังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา การปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยนำเอาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามาประยุกต์ให้สัมพันธ์กลมกลืนไปกับวิชาต่างๆ ที่จัดให้มีการเรียนการสอนในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา, ศาสนทายาท

Abstract

Education is a main of the Nation , while Buddhism is a main of education too. In the past , the temple was a center and source of education. The monks tough all subject then the temple was become to the place which developed education and important role to manage its for develop people in the nation to have the knowledge , ability , virtue , morality until can earn a living and live happy calmly. The major of Thai society were the social that respect the Buddhism and education reform in now , then necessary to take the Buddhism come in pertaining to the education by lead to are diligent study Buddhism instruction to applied are related to harmonious accompany all subject that instruction educated in all school in the nationwide .

Key words: Education management, Buddhism successor.

สภาพการจัดการศึกษาของศาสนทายาท

การศึกษาก็คือการพัฒนามนุษย์ในด้านต่างๆ ซึ่งตามหลักการทางพระพุทธศาสนา คือการพัฒนา ระบบการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ด้านคือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา การศึกษาตามหลัก พระพุทธศาสนาจึงเป็น

---

* อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระบวนการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ โดยมุ่งพัฒนาจิตใจของคนให้เข้าถึงความจริงของ ชีวิตโดยไม่ปฏิเสธหลักวิชาการ ทางโลก เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นทักษะและศักยภาพภายนอกให้สอดคล้อง กับศักยภาพภายในอันเป็นการดำเนิน วิถีชีวิตของคนในสังคม ทำให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยดีมีสุข และเป็นอิสระ พระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นมาเพื่อ เป็นสังคมแห่งการศึกษาเรียนรู้ ระบบการปกครองสงฆ์เป็นการระบบเพื่อการศึกษา สังคมสงฆ์จึงเป็นสังคมแห่ง การศึกษาอย่างแท้จริง

จากการศึกษาถึงสภาพจัดการศึกษาของศาสนายาหยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัย รัตนโกสินทร์ จะพบว่า ในอดีตศาสนายาหประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการจัดการศึกษา และเป็น ประโยชน์ต่อประเทศชาติ บ้านเมืองเป็นอย่างมาก การศึกษาของศาสนายาหเน้นการศึกษาด้านคัมภีร์หรือการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบ นักธรรมบาลีเป็นหลัก การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้มี ลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีระบบแบบแผนที่ แน่นนอน ในด้านการเรียนการสอนจะเน้นการจำเป็นสำคัญ เป็นการสอนให้แปลภาษาบาลีในพระไตรปิฎกแบบคำต่อคำ ซึ่งเรียกว่าการบอกพระปริยัติธรรมและในการสอบวัด ความรู้พระปริยัติธรรมก็มีระเบียบปฏิบัติที่เคร่งครัดเข้มงวด ยุ่งยากหลายประการ อันเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ดำเนินการสอนโดยพระสงฆ์นี้ก็ยังคงดำรงความสำคัญมาอย่างยาวนาน เพราะวัดและศาสนายาหยังเป็น ศูนย์กลางทางการศึกษาสำหรับมวลชน และคงเป็นช่องทางเดียวที่กุลบุตรสามารถเข้าศึกษาเล่าเรียนเพื่อเลื่อน สถานภาพทางสังคม เป็นแหล่งฝึกคนเข้ารับราชการ การศึกษาของสงฆ์จึงถือได้ว่าเป็นการศึกษาของชาติไปด้วย ครั้น ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้จะทรงจัดการศึกษาตามแบบอย่างตะวันตก ก็ไม่ทรงทอดทิ้งวัด และยังคงทรงให้พระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการศึกษา ทรงให้ใช้ศาลาวัดเป็นโรงเรียนให้พระเป็นผู้สอนและเป็นผู้บริหาร การศึกษา

การศึกษาของศาสนายาหไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงจากยุคสมัยเดิมมากนัก ได้การปฏิรูปอย่างจริงจัง เพียงครั้ง เดียวเท่านั้น คือสมัยต้นรัชกาลที่ 6 โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรง ปรับปรุงหลักสูตร ปริยัติธรรมแบบบาลีให้มีความทันสมัยขึ้น รวมทั้งเปลี่ยนวิธีสอบมาเป็น การเขียนตอบด้วยภาษาไทยทั้งหมด และยัง ทรงริเริ่มให้มีหลักสูตรการศึกษาแบบนักธรรม โดยเน้นความรู้ทางด้านธรรมวินัยอีกด้วย การศึกษาของศาสนายาห สมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก แต่ หลังจากนั้นแล้วสถานการณ์ก็เปลี่ยนไป เมื่อรัฐได้ แยกการศึกษาออกจากวัด บทบาทในการให้การศึกษาแก่ ประชาชนในรูปที่เป็นระบบถูกแยกออกจากวัดอย่างสิ้นเชิง พระสงฆ์ซึ่งแต่เดิมก็ประสบปัญหาในการปรับตัวเพื่อให้พร้อมที่จะเป็นผู้ให้การศึกษาในระบบใหม่ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกอยู่ แล้ว เมื่อไม่ต้องรับผิดชอบด้านการจัดการศึกษา ในไม่ช้าก็หมดความสนใจในทางการศึกษา และหมดประสิทธิภาพ ในทางการศึกษาไปด้วย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนลดน้อยลงไป และการแยกการจัดการศึกษา ของพระภิกษุสามเณรออกจากการจัดการศึกษาของเด็กทำให้เกิดปัญหาในเวลาต่อมา ส่งผลให้การจัดการศึกษาของ พระสงฆ์อ่อนแอ เพราะรัฐได้ทอดทิ้งและปล่อยให้เป็นการะหน้าที่ของศาสนายาหดำเนินการกันเองตามยถากรรม การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานของศาสนายาหถูกโยนให้เป็นภาระของแต่ละวัดจะจัดการ โดยที่ ศาสนายาหไม่มี มาตรการส่งเสริมอย่างจริงจัง อีกทั้งเจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับแทบจะไม่สนใจยิ่งในชนบทด้วยแล้ว ส่วนมากไม่มีการ สอน เลยแม้แต่นับตั้งแต่ต้น ทำให้การศึกษาของศาสนายาहतอ่อนแอลงเรื่อย ๆ

ดังนั้นการศึกษาของคณะสงฆ์ หมายถึง การศึกษาที่พระภิกษุสามเณรจะต้องเล่าเรียนศึกษาค้นคว้า และทำ ความเข้าใจ มีอยู่ 4 ประการ คือ

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
3. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
4. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. ปัญหาด้านบริหาร

1.1 ขาดความเป็นเอกภาพ โดยต่างฝ่ายต่างจัดต่างฝ่ายต่างทำ เช่น พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีเป็นระบบที่อยู่ในความรับผิดชอบของคณะสงฆ์โดยตรง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของกรมศาสนา การศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นตรงต่อกรมการศึกษานอกโรงเรียนสภาพเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหามากมาย เช่นความไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาความสับสนไม่มั่นใจของผู้เรียน เป็นต้น

1.2 ความขัดแย้งแตกต่างกันทางความคิด เป็นความขัดแย้งแตกต่างกันทางความคิดระหว่างฝ่ายที่เป็นพระเถระผู้ใหญ่ผู้บริหารการศึกษาสงฆ์ ซึ่งถือกันว่าเป็นผู้มีทัศนะแบบเก่า โดยเห็นว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีเท่านั้นเป็นระบบการศึกษาที่ถูกต้องชอบธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และควรจะรักษาไว้ให้คงอยู่อย่างเดิม โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าเป็นด้านโครงสร้างของระบบ หลักสูตรหรือแบบเรียนและฝ่ายนี้เห็นด้วยว่าพระภิกษุสามเณรไม่ควรเรียนวิชาการสมัยใหม่เพราะจะทำให้ลาสิกขามากขึ้น และอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมักเรียกว่า พระรุ่นใหม่เห็นว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมควรจะรักษาไว้เพียงเนื้อหาสาระ คือ พระธรรมวินัย โดยให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในด้านระบบหลักสูตรแบบเรียน และวิธีการสอนให้เหมาะสมตามกาลสมัย

1.3 ไม่มีผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษา: คณะสงฆ์รับผิดชอบเฉพาะการสอบหรือการวัดผลอย่างเดียว ไม่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาและการจัดให้มีการศึกษา โดยถือว่าการจัดให้มีการเล่าเรียน ตลอดจนการบริหารและการดำเนินการศึกษาเป็นหน้าที่ของวัดหรือท้องถิ่นนั้นๆ แนวปฏิบัติเช่นนี้ เป็นเหตุให้นโยบายทั่วไปในการจัดการศึกษา และพระสงฆ์ผู้บริหารจัดการพระศาสนาในระดับท้องถิ่น ขาดเครื่องนำทาง ไม่เห็นทิศทางที่ชัดเจน และปราศจากแรงกระตุ้นเร่งในการที่จะจัดการศึกษาซึ่ง ดร. พิณสุตา สิริธรรังศรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จของวัดจอมคำ : การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม – บาลี ดีเด่น” พบว่ายุทธศาสตร์การบริหารจัดการของเจ้าอาวาสด้วยการออกกฎระเบียบ การแสวงหาและพัฒนาครูผู้สอน การสรรหาผู้เรียน การหาทุนสนับสนุน การใช้ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและกำกับการสอนอย่างใกล้ชิดด้วยความเมตตาธรรม การจัดการกระบวนการสอนอย่างเข้มข้น ทั้งวิธีการเรียนการสอน การทดสอบอย่างต่อเนื่องการอบรมก่อนสอบสนามหลวงเป็นปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการศึกษาของวัดการบริหารจัดการแบบนี้หาได้ยากมาก³

1.4 ความขาดแคลนทุนและงบประมาณ: ความขาดแคลนทุนและงบประมาณ เป็นปัญหาหลักอย่างหนึ่งในปัจจุบันซึ่งทำให้แม้แต่สำนักที่เอาใจใส่ในการจัดศาสนศึกษาเป็นอย่างมากไม่อาจดำเนินการศึกษาให้เป็นไปด้วยดี บางแห่งก็ถึงกับต้องสะดุดหรือล้มเลิกไป

1.5 บริการศาสนศึกษาไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในชนบท : คณะสงฆ์มองการศึกษาในแนวคิด โดยสนใจในแง่ที่ว่าจะมีผู้สมัครสอบตามลำดับขั้นถึงขั้นสูงสุด เพิ่มขึ้นหรือลดลงเพียงใดเท่าที่เช่นนี้ ประกอบเข้ากับการถือแนวปฏิบัติว่าคณะสงฆ์รับผิดชอบเฉพาะแต่การจัดสอบเท่านั้น ไม่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา ทำให้การศึกษาในแนวราบไม่ได้รับการเอาใจใส่ ว่าแต่ละระดับขั้นจะมีการขยายออกไปให้กว้างทั่วถึงเพียงใด เฉพาะอย่างยิ่งไม่มีการพิจารณาเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานว่าภิกษุสามเณรที่บวชเรียนเข้ามาแล้วได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงหรือไม่ ภาวะเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญๆ ตามมาอีกหลายอย่าง เช่น การศึกษาพระปริยัติธรรมไม่แพร่หลายทั่วถึงวัดจำนวนมากหรือส่วนมากในชนบท ไม่มีการสอนเลยแม้แต่ขั้นต่ำสุด พระภิกษุสามเณรที่ต้องการเล่าเรียน หลังไหลจากชนบทเข้ามาในเมืองและในกรุงเพื่อแสวงหาที่เล่าเรียน⁴

³พิณสุตา สิริธรรังศรี, “ความสำเร็จของวัดจอมคำ: การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี ดีเด่น”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2547).

⁴กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, นโยบายและแผนการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2531), หน้า 3-4.

2. ปัญหาด้านหลักสูตร

2.1 หลักสูตรศาสนศึกษากระจายระเจียดกระจาย ไม่มีบูรณาภาพ หลักสูตรการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร มีมากมายหลายอย่าง แต่กระจายกันไม่เป็นระบบ ไม่มีแกนร่วมใดๆ ไม่ว่าจะในด้านนโยบาย วัตถุประสงค์ แผนงานโครงการหรือการบริหาร และไม่มีหลักสูตรสายหนึ่งสายใดเป็นที่ยอมรับร่วมกันเป็นหลักสูตรที่เพียงพอหรือเหมาะสมสำหรับเตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้พร้อมที่จะดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปด้วยดีและสามารถปฏิบัติศาสนกิจให้ได้ผลอย่างเป็นที่น่าพอใจในยุคปัจจุบัน ดังนั้น จึงปรากฏอยู่ทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรแต่ละรูปจะศึกษาวิชาการต่างๆ ในเวลาเดียวกันประมาณสองหลักสูตรการขาดหลักสูตรศาสนศึกษาขั้นพื้นฐานระยะสั้นทำให้การบวชโดยไม่ได้เรียนเพิ่มมากขึ้น: เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป เป็นเหตุให้ประเพณีการบวชเรียนพลอยเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้บวชอยู่จำพรรษาตลอดระยะ 3 เดือน มีจำนวนลดน้อยลง คนจำนวนมากนิยมบวชนอกระยะพรรษาและครองเพศอยู่ในเวลาสั้นเข้าเป็น 2 เดือนบ้าง 1 เดือนบ้างครั้งเดือนบ้าง ตลอดจนเพียง 7 วันก็มีนอกจากนั้นผู้ที่บวชเมื่อสูงอายุ หวังจะพักผ่อนหาความสงบหลังวัยทำงานหรือหยุดเลิกจากการดิ้นรนในการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างคฤหัสถ์แล้วมีจำนวนมากขึ้น ผู้บวชประเภทนี้ ส่วนใหญ่ไม่มีความมุ่งหมายในทางการศึกษาในสภาพเช่นนั้น คณะสงฆ์ไม่ได้จัดเตรียมหรือปรับปรุงให้มีหลักสูตรพระปริยัติธรรมพื้นฐานระยะสั้นแบบต่างๆ ให้เหมาะกับผู้ที่เข้ามาบวชประเภทต่างๆ เหล่านี้ผู้บวชเข้ามาส่วนมากจึงมิได้มีการศึกษาเล่าเรียน เป็นการบวชที่ไม่มีการเรียน ทำให้คุณค่าของการบวชลดน้อยลง ไม่ว่าจะผู้บวชเหล่านั้นจะครองเพศอยู่ต่อหรือลาสิกขาออกไป ก็ไม่ได้รับผลดีจากการบวชเท่าที่ควร หรืออาจเกิดผลเสียมากกว่า ทั้งแก่ชีวิตของผู้บวชเอง แก่พระศาสนาและแก่สังคม

2.2 ไม่มีการเตรียมการสร้างศาสนทายาทรุ่นใหม่ ให้กับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป: ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนี้ เมื่อว่าโดยทั่วไปการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรได้กลายเป็นการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสในสังคม ชาวชนบทห่างไกลจำนวนมาก เมื่อบุตรหลานของตนเรียนจบประถมศึกษาแล้ว ไม่มีสถานศึกษาที่จะเล่าเรียนต่อในท้องถิ่นของตนและไม่มีทุนที่จะส่งเด็กไปเล่าเรียนถึงในเมืองหรือในกรุงได้ ก็อาศัยประเพณีบวชเรียนเป็นโอกาสให้เด็กที่เป็นบุตรหลานของตนนั้นไปอยู่วัดเป็นสามเณรเล่าเรียนศึกษากันสืบมา จนเป็นเหตุให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ประจำวัดทั้งหลาย และเล่าเรียนอยู่ในสถาบันศาสนศึกษาต่างๆ ทั่วทุกแห่ง ในเมืองและกรุง ล้วนเป็นบุตรหลานชาวไร่ชาวนามาจากชนบทแทบทั้งสิ้นจนกล่าวได้ว่าวัดเป็นช่องทางการศึกษาของชาวชนบทที่ขาดแคลนและพระสงฆ์ที่เป็นผู้รับผิดชอบวัดและบริหารการพระศาสนาอยู่ในปัจจุบันก็เป็นผู้ที่ได้บวชเรียนมาตามช่องทางสายนี้แทบทั้งสิ้นแต่ในระยะเวลาที่ผ่านมาไม่กี่ปีมานี้ รัฐได้ขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปอย่างค่อนข้างจะทั่วถึง และในชนบทที่ไม่ห่างไกลมากนักก็มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จึงปรากฏว่าในปัจจุบันสามเณรที่บวชเรียนจากชนบทภาคกลางและภาคอื่นๆที่ไม่ห่างไกลนัก ได้ลดจำนวนลงจนใกล้จะหมดไป

2.3 ศาสนศึกษาไม่เป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการกำลังคนของพระศาสนา :หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนเดิม นอกจากไม่มีเป้าหมายเพื่อสนองความต้องการการของบุคคลและสังคมแล้ว ยังมีได้จัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่เป็นความต้องการในด้านกิจการพระศาสนาอีกด้วยหลักสูตรพระปริยัติธรรมระดับสูงที่จัดอยู่มีสายเดียวคือ ภาษาบาลี แต่กิจการคณะสงฆ์ที่ต้องการกำลังบุคคลผู้มีการศึกษาจำนวนมากในยุคปัจจุบัน คือ ด้านการปกครอง การบริหารและธุรการ คณะสงฆ์ไม่มีกำลังคนที่เตรียมไว้เพื่องานในด้านเหล่านี้ จึงต้องแต่งตั้งท่านที่จบการศึกษาทางด้านภาษาไปเป็นผู้ปกครอง ผู้บริหาร และนักธุรกิจ ซึ่งนอกจากว่าพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้จะไม่พร้อมสำหรับงานที่รับผิดชอบแล้ว ก็ยังมักต้องห่างเหินหรือเลิกร้างออกไปจากการใช้และการค้นคว้าวิชาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาอีกด้วย ในขณะที่เดียวกัน งานพระศาสนาทางด้านวิชาการในยุคปัจจุบันก็มีน้อยยิ่งท่านผู้จบการศึกษาดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ถ้าไม่ได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม หรือได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งด้านบริหารก็มักต้องอยู่ว่างเฉยไม่ได้ใช้ความรู้ที่เล่าเรียนมาให้เป็นประโยชน์นับเป็นความสูญเปล่าอีกอย่างหนึ่ง การให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์และการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าว ประเด็นหลักก็คือให้มีการรับรองสถานะของพระสงฆ์ที่จบการศึกษาไม่ว่าจะเป็น

ในส่วนของบาลีสถาปนาลง และนักธรรมให้สามารถเทียบโอนเข้ากับหลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการได้ ปัจจุบันการเรียกร้องดังกล่าวได้รับการตอบสนองโดยมีการใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)⁵ กล่าวไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับสภาพปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ว่าปัญหาล่าสุดที่คณะสงฆ์กำลังเผชิญ ก็คือ จำนวนศาสนทายาทที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง เพราะการศึกษภาคบังคับได้ขยายออกไปเป็น 9 ปี การศึกษภาคบังคับขยับจาก ป.6 เป็น ม.3 เด็กที่ที่เรียน จบ ม.3 โดยเฉลี่ยจะมีอายุ 15 ปี พวกเขาเรียนฟรีตามรัฐธรรมนูญ และถ้าพวกเขาจะเรียนต่อ จบ ม.6 พวกเขาที่มีสิทธิได้รับการศึกษาฟรี ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเมื่อใดรัฐสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานฟรี 12 ปี ได้ทั่วประเทศ เมื่อนั้นจำนวนเด็กที่เข้ามาบวชเป็นสามเณรก็จะลดลงอย่างมาก การสร้างศาสนทายาทก็จะถึงขั้นวิกฤติ ดังนั้น จำนวนเด็กที่เข้ามาบวชเป็นสามเณรจึงเป็นปฏิภาคกับความสามารถในการขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐ นั่นคือยิ่งรัฐขยายโอกาสทางการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาได้มากเท่าใด จำนวนสามเณรก็ยิ่งจะลดลงเท่านั้น มีสถิติที่ช่วยให้เราเห็นภาพได้ชัดเจนว่าในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา จำนวนสามเณรลดลงเกือบเท่าตัว นั่นคือ จำนวนสามเณรที่เคยมีมากถึง 137,638 รูป ใน พ.ศ. 2531 ได้ลดน้อยลงทุกปี จนกระทั่งเหลือ 76,352 ใน พ.ศ. 2547

ดังนั้นคณะสงฆ์ควรพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีและหลักสูตรอื่นๆที่เหมาะสมกับคณะสงฆ์ไทยให้มีการพัฒนาให้ทันยุคและให้เป็นไปตามกรอบพระธรรมวินัยต่อไป

3. การจัดการศึกษาของศาสนทายาทในบริบทของสังคมไทยยุคปัจจุบัน

ในยุคปัจจุบันบริบทของสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมของศาสนทายาทที่เป็นการศึกษาอนุกรมแบบ คือ ระบบอุปถัมภ์อาจารย์ ระบบสัททวิหริก อันเตวาสิก อ่อนแอและไม่เข้มแข็งเหมือนสมัยก่อน คงเหลือแต่ระบบการศึกษาที่เป็นระบบแบบแผนที่ศาสนทายาทจัดตั้งขึ้น ซึ่งในยุคปัจจุบันพอที่จะแบ่งระบบการศึกษาของศาสนทายาทออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

3.1 ระบบการศึกษาที่เป็นระบบเดิมของศาสนทายาท คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นระบบการศึกษาแบบเก่าที่ศาสนทายาทจัดขึ้นตามจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปีแล้ว การศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกว่า “เรียนนักธรรม” เป็นการศึกษาเบื้องต้นของ พระภิกษุสามเณรมาแต่โบราณ โดยแบบแผนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นรูปแบบตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เนื้อหาของการเรียน แบ่งการเรียนออกเป็น 3 ชั้น คือนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก แต่ละชั้นใช้เวลาเรียน 1 ปี มีการสอบปีละครั้ง หลักสูตรประกอบด้วยเนื้อหาหลัก 4 วิชา คือ วิชาพระพุทธธรรม วิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ และวิชาวินัย พระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาใหม่จะต้องเริ่มการศึกษาแผนกธรรมนี้เป็นลำดับแรก ส่วนการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นการศึกษาพระพุทธรวณะ เรียกกันทั่วไปว่า “เรียนบาลี” แต่เนื่องจากพระบาลีเป็นภาษามคธ การเรียนบาลีจึงเริ่มต้นที่การเรียนภาษามคธ เพื่อจะได้เข้าใจความหมายของพระพุทธรวณะ ซึ่งโดยความมุ่งหมายแท้จริงแล้วก็คือ การศึกษาพระพุทธรวณะให้เข้าใจความหมายเพื่อจะเข้าถึงแก่นธรรมและปฏิบัติตามให้ถูกต้อง แต่มาถึงปัจจุบันดูเหมือนจะเข้าใจกันคลาดเคลื่อนว่าการเรียนบาลี คือการเรียนภาษามคธในแนวภาษาศาสตร์ เพื่อให้แปลภาษาได้เป็นสำคัญ ปัจจุบันแบ่งออกเป็นชั้นที่เรียกว่า ประโยค มี 9 ประโยค ใช้เวลาเรียนชั้นละ 1 ปี โดยที่ชั้นประโยค 1-2 เรียน 2 ปี แล้วสอบครั้งเดียว ส่วนประโยค 3-9 เรียนชั้นละปี สอบปีละครั้งผู้สอบได้แต่ละชั้นจะเรียกว่าผู้สอบได้เปรียญธรรม พระภิกษุผู้สอบ ผ่านประโยค 3 มีสิทธิใช้คำนำหน้า “พระมหา”

3.2 ระบบการศึกษาประยุกต์หรือจัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ คือ การศึกษาปริยัติธรรมแผนก สามัญและการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง ปริยัติธรรมแผนกสามัญเป็นการศึกษาแบบใหม่ที่เพิ่งมีขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2514

⁵พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาท, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549), หน้า 4-6.

เพราะค่านิยมการศึกษาของประชาชนเปลี่ยนไป วิชาการและเทคโนโลยีใหม่ๆเกิดขึ้นมาก ศาสนทายาทจึงได้จัดให้มีการศึกษาแผนกนี้ขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาวิชาสามัญทั่วไปตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหลักสูตรที่นำเอาวิชานักธรรม และวิชาบาลีมาผสมกับวิชาต่างๆในระดับมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาฯ การแบ่งชั้นเรียนก็แบ่งตามเกณฑ์ของโรงเรียนทั่วไปเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี เมื่อจบแล้วก็มีศักดิ์และสิทธิเท่ากับจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทุกประการ ระบบการเรียนของปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา นี้ เหมือนกับการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาทั่วไป ต่างแต่เพียงมีวิชาธรรมวินัย วิชาบาลี วิชากิจสงฆ์เพิ่มเข้ามา เพื่อให้เหมาะสมกับศาสนทายาทที่เป็นพระภิกษุสามเณรเท่านั้น

สำหรับการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการปฏิรูป การศึกษาครั้งแรกในสังคมไทย ปี พ.ศ. 2432 มีการจัดตั้งมหาธาตุวิทยาลัยให้เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง ของศาสนทายาทฝ่ายมหานิกาย และในเวลาใกล้เคียงกัน ศาสนทายาทฝ่ายธรรมยุติกนิกายก็มีการจัดตั้งมหาจุฬาราชวิทยาลัยขึ้น แต่ต่อมามีการเปลี่ยนชื่อมหาธาตุวิทยาลัยเป็น มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ทั้งมหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัยและมหาจุฬาราชวิทยาลัย เรียกกันทั่วไปว่า “มหาวิทยาลัยสงฆ์” เพราะเป็นการศึกษาในระดับ ปริยญาตรี ผู้จบการศึกษาจากมหาจุฬาราชวิทยาลัย จะได้รับปริญญาศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) ขณะที่ผู้ จบการศึกษาจากมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย จะได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)

ก) วิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาของศาสนทายาทในบริบทของสังคมไทยยุคปัจจุบัน

1) **ด้านที่เป็นจุดแข็ง** พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้รวบรวมและเรียบเรียงประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้ในหนังสือ “**พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต**” สรุปโดยย่อว่าการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา นั้น การศึกษาเป็นความหมายหรือเป็นตัวแท้ของชีวิตพรหมจรรย์คำสอนและบทบัญญัติต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนามีสาระสำคัญที่ส่งเสริมการอบรม โดยมีหลักฐานที่สนับสนุนการศึกษาอยู่สองทางคือทางธรรมและทางวินัย⁶ ซึ่งทั้งสองถือว่าเป็นจุดแข็งหรือจุดเด่นที่น่าสนใจของการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบัน เช่น จุด แข็งด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่สถานศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีมีอิสระในการบริหารจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ การบริหารจัดการทั้งหมด ไม่ว่าจะบริหารจัดการอย่างไร เปิดปิดการเรียนการสอนวันไหนก็เป็นเรื่องของเจ้าสำนักเรียนเองหรือเจ้าอาวาสทั้งสิ้นศาสนทายาทไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ระบบการศึกษาของศาสนทายาททั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี มีระบบการวัดผลประเมินผลโดยหน่วยงานกลาง คือ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง และสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง หน่วยงานทั้งสองหน่วยงานนี้ทำหน้าที่ออกข้อสอบ ตรวจสอบข้อสอบ และแจ้งผลการสอบให้สำนักเรียนทั่วประเทศ ถือว่าเป็นการจัดการศึกษา ที่ล้ำสมัยกว่าการจัดการศึกษาในระบบของทางโลก เพราะการที่มีหน่วยงานกลางในการวัดผลประเมินผล เป็นเสมือนการรับประกันคุณภาพทางการศึกษาของแต่ละสำนักเรียนว่า มีคุณภาพทัดเทียมกัน นอกจากนี้การวัดผล ประเมินผลของการศึกษาพระปริยัติธรรมของศาสนทายาท ใช้ระบบการเขียนแบบอัตนัย ไม่มีคำตอบให้เลือก เหมือนข้อสอบแบบปรนัย ซึ่งการสอบแบบนี้ทำให้ศาสนทายาทมีพัฒนาการทางด้านภาษาไทยที่สูงยิ่งกว่าการสอบแบบปรนัย ทำให้การเขียนภาษาไทยมีความสวยงามชัดเจนมากขึ้น ทำให้ศาสนทายาทสามารถพัฒนาทักษะในการใช้ภาษา ทักษะการเขียน และทักษะในการคิดกว้างขวางกว่าการใช้ข้อสอบแบบปรนัย ดังนั้น การวัดผล ประเมินผลโดยใช้ข้อสอบอัตนัยนั้น ถือได้ว่าเป็นจุดเด่นและเป็นจุดแข็งของการศึกษาของศาสนทายาท นอกจากนี้ศาสนทายาทมีเครือข่ายสถาบันขององค์กรทางพระพุทธศาสนาอยู่ทั่วประเทศและเกือบทั่วโลก หากมีการบริหารจัดการที่ดี ก็จะสามารถกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนในทุกๆระดับ สามารถนำเครือข่ายดังกล่าวนี้ มาใช้ประโยชน์ในการวางแผนและกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาได้ง่าย และการศึกษาของศาสนทายาทยังถือว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อมวลชนอย่างแท้จริง เพราะไม่ได้มุ่งหวังกำไรในรูปแบบที่เป็นผลประโยชน์ จากศาสนทายาทแม้แต่หนึ่ง เพียงแต่มุ่งหวังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว ซึ่งถือว่า

⁶พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2533), หน้า 8-16.

เป็นจุดเด่นทางการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาหากไม่ได้จัดเพื่อมุ่งหวังตัวกำไรเป็นผลประโยชน์เรื่องเงินทองแล้วจะสามารถทำให้การศึกษานั้นๆ มุ่งพัฒนากลุ่มเป้าหมายคือนักศึกษาอย่างแท้จริง

2) ด้านที่เป็นจุดอ่อน ในด้านที่เป็นจุดอ่อนของการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบันที่กำลังอยู่ในสภาพวิกฤตอย่างมาก โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีซึ่งเป็นการศึกษาหลักของ ศาสนทายาท ที่จำนวนนักเรียนมีลดน้อยลงเป็นอย่างมาก จากข้อมูลที่ได้จากการวิจัยพบว่า การจัดการ ศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบันมีจุดอ่อนซึ่งเป็นปัญหาต่างๆ มากมายหลายประการ มีทั้งจุดอ่อนที่เกิดจาก ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ที่กลายเป็นอุปสรรคทำให้การศึกษาของศาสนทายาทไม่เจริญก้าวหน้าไปเท่าที่ควร จุดอ่อนที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น ได้แก่ความไม่เสมอภาคจากการจัดการศึกษาของรัฐที่รัฐก็ปล่อยให้ศาสนทายาทจัดการศึกษากันโดยลำพัง โดยได้ให้การสนับสนุนจากรัฐบาลน้อยมาก และความห่างเหินและความ ไม่เข้าใจพระพุทธศาสนาของประชาชน ผลจากการแยก การศึกษาออกจากวัด และการตัดขาดระบบการศึกษาของสงฆ์ออกจากระบบการศึกษาของรัฐการศึกษาในวัดและ สำหรับพระสงฆ์ก็ถูกปล่อยขาดไปให้เป็นเรื่องของสถาบันสงฆ์จัดดำเนินการโดยลำพัง ไม่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐ และไม่จัดเข้าเป็นส่วนในโครงการ หรือแผนการศึกษาใดๆของรัฐ ผลที่เกิดจากการแยกโลกออกจากธรรมอย่าง ชัดเจนเช่นนี้ ก่อให้เกิดผลตามมาก็คือ ปล่อยให้บทบาทของฆราวาสกับพระพลอยแยกกันอย่างเด่นชัดไปด้วย ทำให้ สองฝ่ายห่างเหินกันมากขึ้น ประชาชนถือว่าโลกนั้นเป็นเรื่องของฆราวาสส่วนธรรมเป็นเรื่องของพระสงฆ์ทำให้ธรรมะ ถูกแยกขาดออกจากชีวิตประจำวันของผู้คนกลายเป็นว่าต่างคนต่างอยู่จะมาเกี่ยวข้องกันก็ต่อเมื่อมีเหตุหรือมีพิธีกรรม ซึ่งระยะหลังนี้ไม่พ้นเรื่องของเงินทองหรือผลประโยชน์ กล่าวคือฆราวาสเข้าวัดก็เพราะหวังโชคลาภจากพระสงฆ์ก็เข้าหาฆราวาสเพราะต้องการเรียไรสร้างโบสถ์วิหารเป็นต้น เงินกลายมาเป็นตัวกลางความสัมพันธ์ระหว่างพระ กับฆราวาส แทนที่จะเป็นการร่วมมือกันด้วยความตระหนักว่าโลกกับธรรมนั้นแยกจากกันไม่ได้ รากฐานการศึกษาของคณะสงฆ์ ไทยที่ยึดแบบอย่างจากลังกาวงศ์มาเป็นแม่แบบสำหรับศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอย่างจริงจังทั้งฝ่ายบรรพชิตและ คฤหัสถ์ ทั้งนี้เพราะพ่อขุนรามคำแหงทรงเป็นครูสอนโดยพระองค์สมัยนั้นด้วย นับตั้งแต่พระองค์ทรงประดิษฐ์อักษรไทย ใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 1826 พร้อมทั้งได้จารึก พระกรณียกิจต่างๆ ไว้อันเป็น 7 ประโยชน์ทางประวัติศาสตร์ และ การธำมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ ฆราวาสชนชั้นกลางผู้ที่มีโอกาสศึกษาได้รับการศึกษาแบบใหม่จากระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้มีความคาดหวังว่าพระสงฆ์ที่ออกบวชนั้นเพื่อละเรื่องทางโลกมุ่งสู่พระนิพพานอย่างเดียว โดยลืมทำ ความเข้าใจถึง สภาพของสังคมไทย และมักจะมองพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาเรียนวิชาการทางโลกโดยผ่าน สถาบันทางศาสนาในแง่ลบ มีการต่อต้านการที่พระสงฆ์จะเรียนวิชาการสมัยใหม่ ด้วยเห็นว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์บ้าง กล่าวว่าจะสึกบ้างจากความ ไม่เข้าใจถึงบริบทของสังคมไทย จึงพากันตำหนิติเตียนจนถึงขนาดต่อต้านผู้บริหารการศึกษาของชาติก็เกิดทัศนคติว่า การศึกษาของรัฐกับการศึกษาของศาสนทายาทต่างฝ่ายต่างก็ดำเนินการไม่ควรยุ่งเกี่ยวซึ่งกันและกันบางครั้งถึงกับมีการต่อต้าน ดังจะเห็นได้ว่าในสมัยก่อนรัฐไม่ให้การรับรองด้วยซ้ำว่าสถาบันการศึกษาของศาสนทายาทเป็น สถาบันการศึกษาที่ถูกต้องตามกฎหมาย

นอกเหนือจุดอ่อนจากเหตุปัจจัยภายนอกองค์การศาสนทายาท ที่ส่งผลกระทบและเป็นปัญหาต่อการจัดการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบันแล้ว ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนประการสำคัญของการศึกษาของ ศาสนทายาท ไทยในปัจจุบัน ก็คือปัจจัยภายในที่เกิดจากการบริหารจัดการของศาสนทายาทเอง เพราะศาสนทายาทไม่ได้เน้น การศึกษาว่าเป็นภารกิจหลักแต่กลับไปเน้นและให้ความสำคัญในเรื่องการปกครอง ผลที่ตามมาคือการศึกษา ของศาสนทายาทถูก ลดความสำคัญลงจนไม่ถือว่าเป็นงานหลักของผู้ปกครองสงฆ์ไม่ว่าในระดับใด ทำให้การศึกษาไร้ประสิทธิภาพแล้ว จุดอ่อนในด้านนโยบายการศึกษาและการบริหารการศึกษานโยบายทางการ ศึกษาของศาสนทายาททั้งระบบขาดความ ชัดเจนหรือแทบจะไม่มีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเลย เมื่อขาด นโยบายก็ไม่มีแผนงานเกี่ยวกับการศึกษา

⁷ พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2533), หน้า 64.

ของศาสนทายาทที่ชัดเจนไม่ได้มีการวิเคราะห์วิจัยถึงสภาพปัญหา ความต้องการเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้ศาสนทายาทขาดกรอบและทิศทางที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาให้ดีขึ้น การบริหารการบริการการศึกษาของศาสนทายาทเน้นให้การศึกษาแนวตั้งมากกว่าแนวราบเพียงดูแลให้มีการสอบตามลำดับชั้นให้ครบทุกชั้น แต่ไม่สนใจว่าพระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาแล้วจะได้รับการศึกษาทั่วถึงหรือไม่ จึงทำให้ผู้ที่บวชเข้ามาแล้วไม่ได้รับการศึกษามีเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลเสียต่อองค์กรศาสนทายาทและพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม

นอกจากนี้ศาสนทายาทให้ความสำคัญกับการปกครองมากกว่าการศึกษา ยกงานปกครองเป็นงานอันดับหนึ่ง แล้วรวมงานทุกอย่างมาไว้ที่การปกครองการบริหารแบบรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง อีกทั้งการจัด การศึกษาของศาสนทายาทก็มีหลากหลายระบบ ทำให้ขาดเอกภาพทางการศึกษา การศึกษากระแสหลักของศาสนทายาทที่ถูกปล่อยปละละเลยให้แต่ละวัดแต่ละสำนักดำเนินการกันเองบางวัดก็แทบไม่มีการเรียนการสอนเพียงแต่ส่งชื่อเข้าสอบเพราะต้องการรักษาสถานักเรียนเอาไว้ ปรากฏว่ามีผลกระทบในทางลบต่อการศึกษาศาสนทายาทอีกมาก เช่น มีการทุจริตในการสอบ และขาดสอบทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดการสอบในแต่ละปี เป็นต้น

หลักสูตรการศึกษาของศาสนทายาทเป็นหลักสูตรเก่าแก่ ไม่ได้คำนึงถึงผู้ศึกษา ล้าสมัย ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ตามสภาพการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนในกรณีพระมหาเปริชญ ในระดับสูงสุดส่วนมากก็มักจะอยู่ในสำนัก ผลงานด้านวิชาการยังขาดการสนับสนุนอย่างจริงจัง เช่นควรจะต้องตั้งให้เป็นพระผู้ชำนาญการในการแต่งคัมภีร์ ต่างๆ เจกเช่นในสมัยพระศรีมังคลาจารย์ ที่มีชื่อเสียงในยุคทองของเมืองล้านนา และปัจจุบัน การแต่งคัมภีร์ ต่างๆ ภายในท้องถิ่นยังไม่ได้รับการสนับสนุน ผลงานต่างๆ ของบูรณพจารย์มักจะสูญหายไปกับบุคคล ไม่มีการสืบสานให้ถึงแก่ศิษย์รุ่นหลัง อย่างเช่นการแต่งคัมภีร์พื้นบ้านล้านนา (แต่งธรรมเนียมเหนือ ของมหาทวี เชื้อนแก้ว ยังไม่ปรากฏการบันทึกว่ามีใครเป็นศิษย์สืบทอด มีแต่คัมภีร์ แต่ยังไม่มีการถ่ายทอดในระดับมหาวิทยาลัยแต่อย่างใด

(ภาพที่ 1) : วิเคราะห์ในแง่ของ จุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม

จากสภาพภาพการจัดการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบัน มีทั้งวิกฤติ และโอกาสมีทั้งจุดเด่นและ จุดด้อย ซึ่งมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน ที่จะต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยเพราะวิกฤติต่างๆที่เกิดขึ้นกับศาสนทายาท และพระพุทธรศาสนาในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤติปัญหา ทางด้านการศึกษาของศาสน ทายาทเอง ปัญหาใหญ่ของการศึกษาของศาสนทายาท คือการไม่สามารถเตรียม คนหรือศาสนทายาท ให้สามารถที่จะ เผชิญกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงได้ ทำให้สังคมสงฆ์อ่อนแอและ เกิดวิกฤติขึ้นภายในองค์กรของศาสนทายาทเอง ทั้งๆที่การปฏิรูปการศึกษาของศาสนทายาทเป็นเรื่องจำเป็นอย่าง เร่งด่วน แต่ถูกละเลยมาช้านานแล้วและไม่เคยมี ความพยายามจากศาสนทายาทที่จะปรับปรุงแก้ไขอย่างจริงจัง ความสอดคล้องของการจัดการศึกษาของศาสนทายาท กับบริบทของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

จากสภาพจุดอ่อนของการจัดการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบันที่ได้กล่าวมา ส่งผลให้ระบบ การศึกษา ของศาสนทายาทในปัจจุบัน ไม่สามารถผลิตผลผลิตทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย คือ ผลผลิตจากระบบการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบัน ยังไม่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆของ สังคมไทยในปัจจุบันได้ โดยเฉพาะกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยและ พระพุทธรศาสนาเป็นอย่างมากและวิกฤติที่สำคัญที่สุดของศาสนทายาทคือวิกฤติทางด้านพระศาสนา ซึ่งบริบท สังคมไทยในปัจจุบันก่อให้เกิดผลกระทบต่อพระพุทธรศาสนาและศาสนทายาทอย่างมากมาย เช่น

1. เกิดกระแสพุทธพาณิชย์และไสยศาสตร์แพร่หลายมากขึ้น สัทธาภิโรคนิยมซึ่งมาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นความอยากมั่งคั่งร่ำรวยให้กับประชาชนให้เข้มข้นรุนแรงขึ้น ความอยากมั่งมีศรีสุขด้วยอำนาจดลบันดาลของวัตถุมงคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ระบบทุนนิยมที่มากับความทันสมัย ทำให้พระเครื่องและศาสนาวัตถุต่างๆ กลายเป็นสินค้าที่ซื้อขายกันได้ด้วยเงินตรา ทำให้พุทธพาณิชย์ขยายตัวกว้างขวาง ทั้งในและนอกวัด ซึ่งเท่ากับผลักดัน เชิญชวนให้วัดวาอารามต่างๆ เข้าสู่วงการพุทธพาณิชย์กันมากขึ้น และ แข่งขันกันคิดค้นพัฒนา “สินค้า” ให้พิเศษ พิสดารขึ้นเพื่อเป็นจุดขาย รวมไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ แม้แต่บุญก็ หนีไม่พ้นจากการแปรสภาพให้เป็นสินค้า

2. การเกิดลัทธิพิธีแปลกปลอมต่างๆมากมายขึ้นภายในวัด ผลประการหนึ่งของไสยศาสตร์และ พุทธพาณิชย์ ที่เฟื่องฟูในวัดก็คือ การส่งเสริมให้วัดเป็นอันมากพากันคิดค้นพิธีกรรมและวัตรปฏิบัติแปลกๆ ใหม่ๆ เพื่อตึงคนและดูด เงินเข้าวัด ขณะเดียวกันความหลากหลายของผู้คนซึ่งเพิ่มมากขึ้นตามความซับซ้อน ของสังคมก็ทำให้เกิดความ ต้องการและความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันไป อันเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้วัดจำนวนไม่น้อยพัฒนา ลักษณะเฉพาะตัวขึ้นมาเพื่อตอบสนองความหลากหลายดังกล่าว โดยมักดึงเอาสัญลักษณ์และรูปแบบทางศาสนาต่างๆ ทั้งจากในและนอกพุทธศาสนาเข้ามาผสมปนเป จนเกือบมีสภาพไม่ต่างจากลัทธิพิธีหนึ่งที่แปลกออกไปจากพุทธศาสนา กระแสหลัก เพียงแต่ยังอยู่ในวัดและยังมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของศาสนทายาท

3. การแตกแยกออกเป็นลัทธิในกายต่างๆ ลัทธิพิธีที่เกิดขึ้นมากมายในวัด ในที่สุดย่อมมีจำนวนหนึ่ง ที่เติบโตใหญ่ และมีเครือข่ายกว้างขวางจนสามารถตั้งตัวเป็นนิกายใหม่ได้ จะโดยเปิดเผยหรือไม่ก็ตาม สันติ อโศกและวัด พระธรรมกายเป็นตัวอย่างของนิกายใหม่ที่แสดงตัวต่างกัน ในอนาคตนิกายใหม่ๆ โดยเฉพาะที่ ไม่แสดงตัวชัดเจน และ ยังยอมรับอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีมากขึ้น แต่หากว่าศาสนทายาท อ่อนแอและเรรวนยิ่งไปกว่านี้ ก็ เป็นไปได้มากกว่าจะมีนิกายใหม่ที่แสดงตัวอย่างชัดเจนตามอย่างสันตอโศก การ พยายามควบคุมศาสนทายาทให้เป็น หนึ่งเดียวกันนับวันจะทำได้ยากขึ้นทุกทีในยุคโลกาภิวัตน์ ยิ่งศาสนทายาทแสดงตัวให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาทั้งในด้าน คุณธรรมและสติปัญญา ก็ยิ่งทำให้ขาดพลังมากยิ่งขึ้น

4. การตีความพระวินัยที่ขัดแย้งกัน กระแสโลกาภิวัตน์จะทำให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ๆ อีก มากมายในทาง พุทธรศาสนาที่กลายเป็นข้อโต้แย้งถกเถียงในทางธรรมวินัย คือ แนวคิดและความเคลื่อนไหวใหม่ๆ จากต่างประเทศ รวมทั้งจากวงการพุทธศาสนาในส่วนอื่นของโลก มาสู่การรับรู้ของชาวพุทธไทยมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งอาจ นำไปสู่ข้อขัดแย้งทางด้านพระธรรมวินัย ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหว เรียกร้องให้มีภิกษุณีในเมืองไทยซึ่งเป็นผลจาก การที่ทั่วโลกตื่นตัวในเรื่องสิทธิสตรีมากขึ้นขณะเดียวกัน ความคิดใหม่ ๆ จากต่างประเทศหรือพุทธศาสนานิกายอื่นๆ

อาจทำให้เกิดการตีความทางด้านพระธรรมวินัยที่ ผิดแผกจากจารีตเดิม และดังนั้นจึงอาจนำไปสู่ข้อโต้แย้งถกเถียงอย่างกว้างขวางได้

5. เกิดช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ของสังคมไทย ฆราวาสเข้าไปรับรู้และเกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงนี้อย่างเต็มที่ ส่วนพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยัง เก็บตัวอยู่ในวัด ไม่ไปรับรู้กับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเกิดช่องว่างกับฆราวาสมากขึ้น และนับวันช่องว่าง ไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะเรื่องทางโลก หากยังรวมไปถึงเรื่องทางธรรมด้วย สิ่งนี้อาจเกิดขึ้นตามมาก็คือฆราวาส จำนวนมากขึ้นจะไม่เห็นความจำเป็นต้องพึ่งพาพระสงฆ์ ทำให้ช่องว่างถ่างกว้างขึ้นจนกลายเป็นความเหินห่างหมองเหม็นต่อกัน เนื่องจากฆราวาสได้รับรู้แนวคิดใหม่ๆ รวมทั้งวิธีการตีความธรรมจากแหล่งอื่นๆ ที่ต่างไปจากพระสงฆ์

ความไม่สอดคล้องด้านปริมาณนั้น คือ ในขณะที่ประชากรของประเทศไทยมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่สถิติผู้สอบผ่านการศึกษาในระบบการศึกษาของศาสนทายาทกลับมีน้อยมาก จำนวนยอดผู้สมัครสอบกับยอดผู้สอบได้ต่างกันเป็นอย่างมาก จำนวนผู้ขาดสอบในแต่ละปีก็มีจำนวนสูงมากและมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ สถิติดังกล่าวนอกจากบ่งบอกถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความตั้งใจของศาสนทายาทว่ามีน้อยเพียงใดแล้วยังสะท้อนถึงความด้อยคุณภาพทั้งในด้านการสอนและการกวดขันใส่ใจของครู โดยโยงไปถึงประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของศาสนทายาทโดยรวมด้วยในด้านคุณภาพที่ยังไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคไทยปัจจุบัน จากการวิจัยพบข้อมูลว่าคุณภาพทางการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบันมีสภาพที่อ่อนแอ คือ

1. ไม่สามารถเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ แต่เดิมนั้นพระสงฆ์เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางปัญญา และทางจริยธรรมของแต่ในปัจจุบันจะพบว่า พระสงฆ์ไทยจำนวนไม่น้อยไม่สามารถเป็นผู้นำทางปัญญาและทางจริยธรรมของสังคมไทยเท่านั้น บางรูปยังได้กลายเป็นเหตุปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางปัญญาและทางศีลธรรมเสียเอง สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ การศึกษาพระพุทธรศาสนาทั้งของพระสงฆ์และของพุทธศาสนิกชนมีความอ่อนแอ มีแต่การบวชแต่ขาดการศึกษาเล่าเรียน ถึงจะมีการเล่าเรียนบ้างแต่ก็ไม่เพียงพอที่จะทำหน้าที่เป็นศาสนทายาทที่ดีได้ เพราะเป็นการศึกษาเล่าเรียนเพียงตำราไม่ได้มุ่งเน้นในเชิงปฏิบัติ เรียน เพื่อรู้แต่แยกส่วนกับการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ทำให้คุณภาพของพระสงฆ์อ่อนด้อยลงอย่างน่าเป็นห่วง

2. ความรู้ทางพุทธศาสนาของพระสงฆ์อ่อนด้อยลง ในสมัยก่อนพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการเรียนรู้ทักษะชีวิต แบบพึ่งพาในรูปของภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างแท้จริง แม้แต่ความรู้ด้านวิชาการต่างๆ พระสงฆ์ก็เป็นผู้นำทั้งสิ้น แต่สมัยปัจจุบันความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ลดน้อยลงมาก พระกำลังจะมีความสำคัญน้อยลงในฐานเป็นแหล่งความรู้ทางธรรม แม้แต่เรื่องสมาธิภาวนาฆราวาสกำลังมีบทบาทในด้านนี้มากขึ้น เป็นทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติ ในขณะที่ในวงการศาสนทายาทกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม คือ พระสงฆ์ที่สนใจทำสมาธิภาวนาอย่างจริงจังมีน้อยลง สิ่งเหล่านี้ทำให้ศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์ลดลงไปไม่เพียงเป็นการสูญเสียความเป็นผู้นำทางจริยธรรมเท่านั้น เมื่อสถาบันสงฆ์อ่อนแอลงก็หมายถึงว่าคำสั่งสอนของพุทธศาสนาก็มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนลดน้อยถอยลงไปด้วย

3. สถานะความเป็นผู้นำทางสติปัญญาและจิตวิญญาณอ่อนแอลง บทบาทในฐานะเป็นพลังทางด้านศาสนธรรมในสังคมของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีความอ่อนแอลงมาก ซึ่งนอกจากจะไม่สามารถดึงประชาชนให้เข้าหาเพื่อน้อมเข้ามาเป็นทางดำเนินชีวิต และสืบต่อให้ยั่งยืนแล้วยังไม่สามารถต้านทานกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่ไหลบ่าแผ่ซ่านทั่วทั้งสังคม ผลก็คือถูกกระแสดังกล่าวบ่อนเซาะ จนกระทั่งพระเป็นอันมาก กลายเป็นเครื่องมือของลัทธิอุตมการณ์ดังกล่าวแทน ขณะเดียวกันประชาชนเป็นอันมากก็หันไปหาพุทธศาสนา แบบอื่นซึ่งตอบสนองหรือสัมพันธ์กับชีวิตของเขามากกว่า หาไม่ก็ต่อเติมเสริมแต่งหรือสร้างศาสนาขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ซึ่งในหลายกรณีก็เป็นการสนองกิเลสมากกว่า พระกลายเป็นพราหมณ์ พุทธศาสนาก็เลยยิ่งห่างจากชาวบ้านออกไปทุกที

4. ไม่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งซึ่งกำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต คือ ความหลากหลายภายในสังคม สังคมที่สลับซับซ้อนและขยายใหญ่ทำให้เกิดกลุ่มคนที่หลากหลายทั้ง

อาชีพและประสบการณ์ การศึกษาและความสนใจ ความหลากหลายดังกล่าวทำให้ผู้คน คาดหวังจากพุทธศาสนา แตกต่างกันไป ตลอดจนเข้าใจและรับรู้พุทธศาสนาด้วยวิธีการที่ไม่เหมือนกัน ความหลากหลายทางด้านความเชื่อ และการรับรู้ รวมไปถึงปัญหาทางจิตใจของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์สภาพ เช่นนี้เรียกร้องให้พุทธศาสนาต้องปรับตัว เปลี่ยนแปลงให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อตอบสนองกลุ่มคนที่หลากหลาย ถ้าพุทธศาสนาจะมีความสำคัญสำหรับอนาคต ส่วนหนึ่งก็เพราะสามารถที่จะเยียวยาวิกฤตการณ์ ทางจิตวิญญาณของผู้คนที่ได้รับพิษภัยจากบริโภคนิยมได้

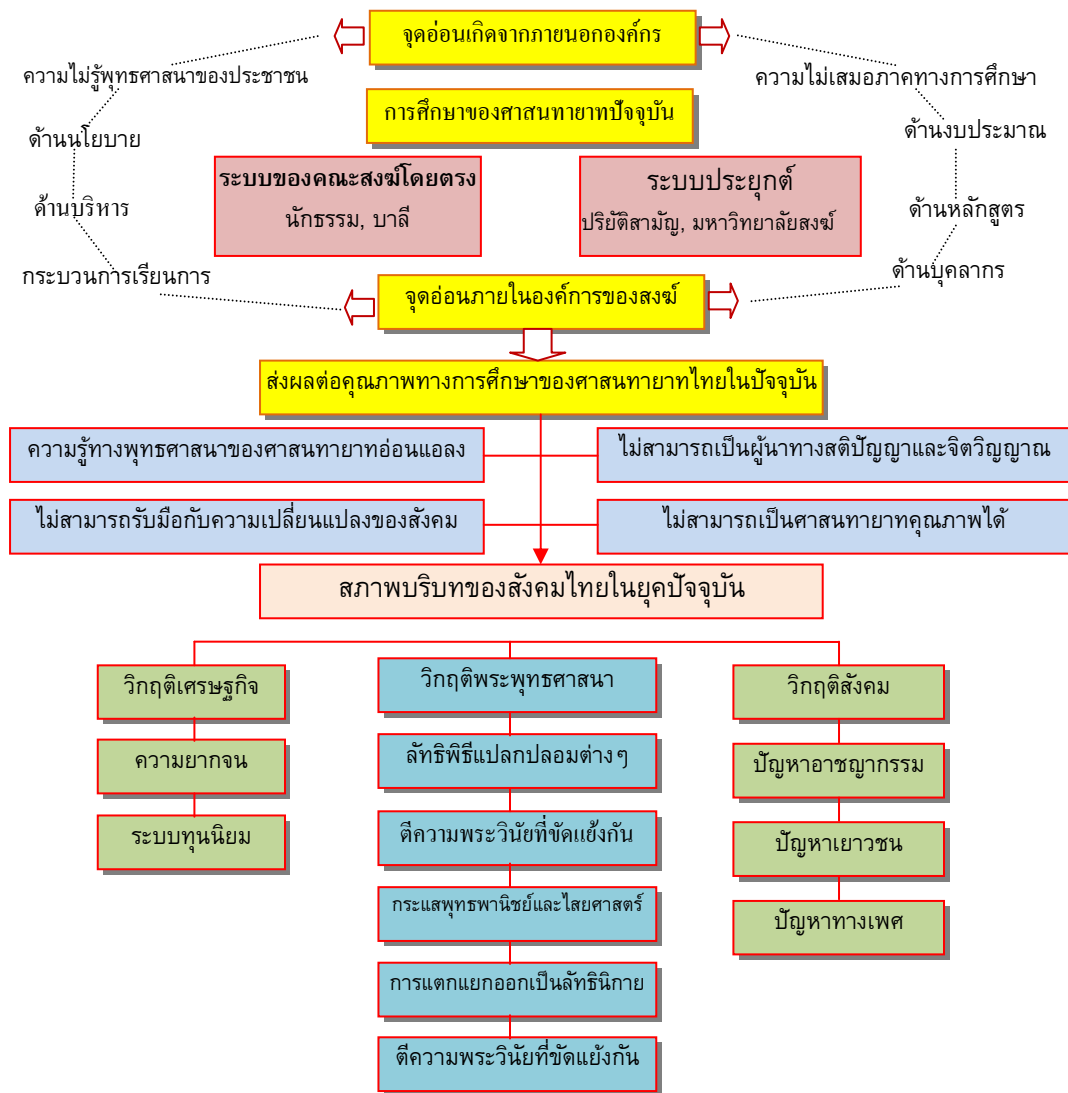
4. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพของศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา

จากแผนภูมิสรุปสภาพการจัดการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าจากการจัด การศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบันนั้น ยังไม่สามารถที่จะจัดให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยใน ยุคปัจจุบันได้ คือยังไม่สามารถสนองต่อความคาดหวังของพระพุทธรศาสนา ศาสนทายาท และของสังคมได้เลย ถึงแม้การศึกษาของศาสนทายาทจะมีจุดอ่อนต่าง ๆ มากมายหลายประการ แต่ก็ยังมีโอกาสที่จะสามารถ พลิกวิกฤติมาเป็นโอกาส คือสามารถกลับมาเป็นผู้นำทางการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ได้ โดยให้การศึกษาที่พระภิกษุสามเณรเพื่อฝึกอบรมสร้างศาสนทายาทอย่างมีคุณภาพ คือเป็นผู้ประพฤติ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีความรู้และความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม โดยมีการใช้ระบบ คู่ขนานในการจัดการศึกษาของสงฆ์ โดยทำให้ทั้งการศึกษาพุทธธรรม และการศึกษาสังเคราะห์ควบคู่กันไป ซึ่งข้อเสนอข้างต้นนี้ ควรจะได้มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางให้ชัดเจนโดยยึดหลัก

1. เป็นการศึกษาวิชาการสมัยใหม่ในแนวพุทธ คือ การจัดการศึกษาในวิชาการต่าง ๆ ตามยุคสมัย นิยม ภายใต้หลักการศึกษแบบพุทธ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ตามหลักพุทธธรรม เช่น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ รัฐศาสตร์แนวพุทธ ฯลฯ

2. เป็นระบบการศึกษาที่เป็นวิทยาทาน คือ การทำให้การศึกษาวิชาการเป็นการเอื้อเพื่อเพียงแบ่งปันที่เรียกว่า “วิทยาทาน” ระบบการศึกษาวชิการสมัยใหม่ของการศึกษาสงฆ์ จะต้องไม่ทำให้เป็นสินค้าเพื่อการซื้อขายหวังกำไร ไม่แปลงความรู้ให้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาอันเป็นสมบัติส่วนตัว ที่มีไว้เพื่อแสวงหาประโยชน์จากผู้อื่น ระบบการศึกษาของสงฆ์ในส่วนนี้ เป็นการให้ความรู้เป็นทานและทำความรู้ให้เป็นสมบัติส่วนรวม

3. เป็นระบบการศึกษาทางเลือก คือ การทำการศึกษาของสงฆ์ให้เป็นการศึกษาทางเลือกสำหรับ สังคมไทย ที่ปลอดจากการผูกขาดการศึกษาโดยระบบทุนนิยม และใช้ระบบกลไกตลาดมาควบคุมการศึกษา ดังนั้น การศึกษาของสงฆ์ในส่วนนี้ จะต้องเป็นการศึกษาทางเลือกใหม่ให้กับสังคมไทยที่มีความแปลกแตกต่าง

(ภาพที่ 2) : สรุปรูปการจัดการศึกษาของศาสนทายาทในปัจจุบันที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ทางด้านเนื้อหา และกระบวนการเรียนไปจากการศึกษาในกระแสหลัก รวมถึงเป็นทางเลือกแก่ผู้ใฝ่ เรียนรู้หรือ ผู้ด้อยโอกาส ที่เข้าไม่ถึงการศึกษาซึ่งเป็นบริการจากรัฐและธุรกิจเอกชน

การปฏิรูปการศึกษาในส่วนนี้ ศาสนทายาทควรหยุดการก้าวตามระบบการศึกษากระแสหลักของโลกให้ได้ ทั้งนี้เพราะการศึกษากระแสหลักของโลก เป็นการศึกษาเพื่อตอบสนองโลกทุนนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งขัดแย้งและสวนทางกับการศึกษาแนวพุทธโดยการศึกษาของศาสนทายาทในรูปแบบใหม่จะต้องเปิดรับให้คฤหัสถ์เข้า มาศึกษา โดยที่ไม่ต้องบวชเป็นพระภิกษุสามเณรก็ได้ ดังรูปแบบที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้เปิดรับ คฤหัสถ์เข้าศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงระดับปริญญาเอกแล้ว

จากข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลมาเสนอแนวทางการจัดการศึกษาของศาสนทายาทใน 3 ระดับ คือ ระดับ กว้างที่สุดได้แก่ระดับการวางแผนนโยบาย (Strategic) ระดับกลางที่เน้นเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น คือ ระดับ ยุทธศาสตร์ (Tactical) และระดับปฏิบัติการ (Operational) อันเป็นระดับย่อยที่สุดและผู้วิจัยถือว่าสำคัญ ที่สุด เพราะเป็นเงื่อนไข สุดท้ายที่จะทำให้การปฏิรูปต่างๆ อย่างบรรลุสัมฤทธิ์ผล ซึ่งในการปฏิรูปการศึกษา ของศาสนทายาทนั้นจะต้องใช้ แนวความคิด 3 ประสาน คือ “ประสานคน ระบบ และบริบทที่เกี่ยวข้อง” คนคือ พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชน ทั่วไปซึ่งเป็นศูนย์กลางของการเริ่มต้น ต่อจากนั้นต้องกำหนดระบบ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนเป็นไป

ตามกรอบหรือระบบที่วางไว้ แล้วต้องปรับรื้อบริบทหรือ สภาพแวดล้อมให้มีส่วนสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาของศาสนทายาทให้สัมฤทธิ์ผลด้วย

ในระดับนโยบายผู้วิจัยได้เสนอนโยบายในการจัดการศึกษาสงฆ์ในรูปแบบใหม่ไว้ 10 ประการ คือ

- 1) มุ่งสร้างศาสนทายาทคุณภาพทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์
- 2) มุ่งเน้นใช้การศึกษานำหน้าการปกครอง
- 3) ยกระดับและให้ความสำคัญกับวิปัสสนากรรมฐาน
- 4) มุ่งความทั่วถึงทางการศึกษา
- 5) เพิ่มบทบาทด้านการศึกษาต่อประชาชน
- 6) แสวงหาความร่วมมือทั้งจากภายในและภายนอก
- 7) ปรับปรุงระบบโครงสร้างภายในองค์กรศาสนทายาทให้ทันสมัย
- 8) พัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
- 9) พัฒนาบุคลากรทุกระดับและทุกฝ่ายของศาสนทายาทให้มีคุณภาพ
- 10) พัฒนาการศึกษาศนทายาทให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลก

ส่วนในระดับยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยได้เสนอยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาของศาสนทายาทไว้ 5 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 จัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษาของศาสนทายาท โดยให้มีการศึกษาวิจัย กำหนด รูปแบบในการบริหารจัดการการศึกษาของศาสนทายาทที่เหมาะสม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ปรับกระบวนการจัดการศึกษาของศาสนทายาททั้งระบบ ทั้งโครงสร้างการบริหาร หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การได้ผลประเมินผล และนำระบบประกันคุณภาพเข้ามาใช้ในระบบการศึกษา ของศาสนทายาท

ยุทธศาสตร์ที่ 3 เร่งสร้างศาสนทายาททั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์โดยใช้การศึกษานำหน้าการปกครอง และเน้นกระจายการศึกษาพระพุทธศาสนาให้ทั่วถึงทั้งฝ่ายบรรพชิตและพุทธศาสนิกชนทั่วไป

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ผนวกรวม ปลูกจิตสำนึกของพระสังฆาธิการในทุกระดับชั้น ให้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กับพระภิกษุสามเณรและประชาชน และระดมทุนระดมกำลังพร้อมทั้ง กระจายทุน กระจายกำลังเพื่อจัดการศึกษาของศาสนทายาท

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ปรับกลไกทางการบริหารจัดการภายในองค์กรศาสนทายาทให้มีความคล่องตัว มีประสิทธิภาพและรวดเร็ว โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

ซึ่งนโยบายและยุทธศาสตร์ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ จะสามารถแก้ไขจุดอ่อนทางการศึกษาของคณะ สงฆ์ที่กล่าวมาแล้วได้

ในระดับปฏิบัติการ ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นระดับที่มีความสำคัญมากที่สุด การศึกษาของศาสนทายาทในสังคมไทยยุคปัจจุบัน จะต้องมีการรื้อระบบปรับปรุงโครงสร้างใหม่ทั้งหมดเพื่อให้การปฏิรูปการจัดการศึกษาของศาสนทายาทเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และการที่จะให้การจัดการศึกษาของศาสนทายาทดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ศนทายาทมีความจำเป็นจะต้องจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการศึกษาของศาสนทายาทในทุกระบบชั้น ควรที่จะมีภาระหน้าที่อยู่ในกรอบดังนี้

1) กำหนดนโยบาย แผน แผนงานและโครงการสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาของศาสนทายาททั้ง ระบบให้ชัดเจน ทั้งในระดับชาติ และระดับนานาชาติ

2) ส่งเสริมการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนาต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรทางศาสนา ทั้งในระดับผู้บริหารระดับปฏิบัติการ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารและการจัดการงานด้านการศึกษาของศาสนทายาทเพื่อให้องค์กรศาสนทายาทเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา และทำให้สถาบันสงฆ์เป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจและมีประสิทธิภาพ

3) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรด้านพุทธศาสนา ทั้งในส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระของ หลักสูตรและการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งกระบวนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลอย่างสอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

4) กำหนดมาตรฐานทางการศึกษา และกำกับดูแลการจัดการศึกษาของศาสนทายาทในทุกระดับให้เป็นไปตาม เกณฑ์มาตรฐานที่ศาสนทายาทกำหนด

5) จัดให้มีการพัฒนาศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณร แม่ชี ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เผยแผ่ให้การศึกษาพระพุทธศาสนา และพัฒนาจิตใจพุทธศาสนิกชนได้อย่างแท้จริง รวมทั้ง ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาของศาสนทายาทอย่างเป็นเครือข่าย เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ จนถึงระดับโลก รวมทั้งการยกระดับคุณภาพการศึกษาของศาสนทายาทให้เป็นที่ยอมรับ

6) จัดให้มีหน่วยงานกลางหรือศูนย์ส่งเสริมด้านการวิจัยและผลิตตำราทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการเผยแพร่วิจัยความรู้ผลการวิจัยและการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กิตติ ชีรศาสตร์. เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร: กองศาสนา

ศึกษา กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2539.

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.

พินสุดา สิริรังศรี. “ความสำเร็จของวัดจองคำ : การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี ดีเด่น”.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2547.

พินสุดา สิริรังศรี. วัดจองคำ อำเภอจาง จังหวัดลำปาง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี ดีเด่น. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, 2548.

มานพ นักการเรือน. พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.